

„Napnál világosabb ...hogy ez az adó
jobb gazdálkodásra ösztönöz”
Kemény István és a telekértékadó

Előadás a Városházán 2025. november 19.

Madarász Aladár

Kemény az előzményekről: tanítványi kapcsolat és elméleti hagyományok

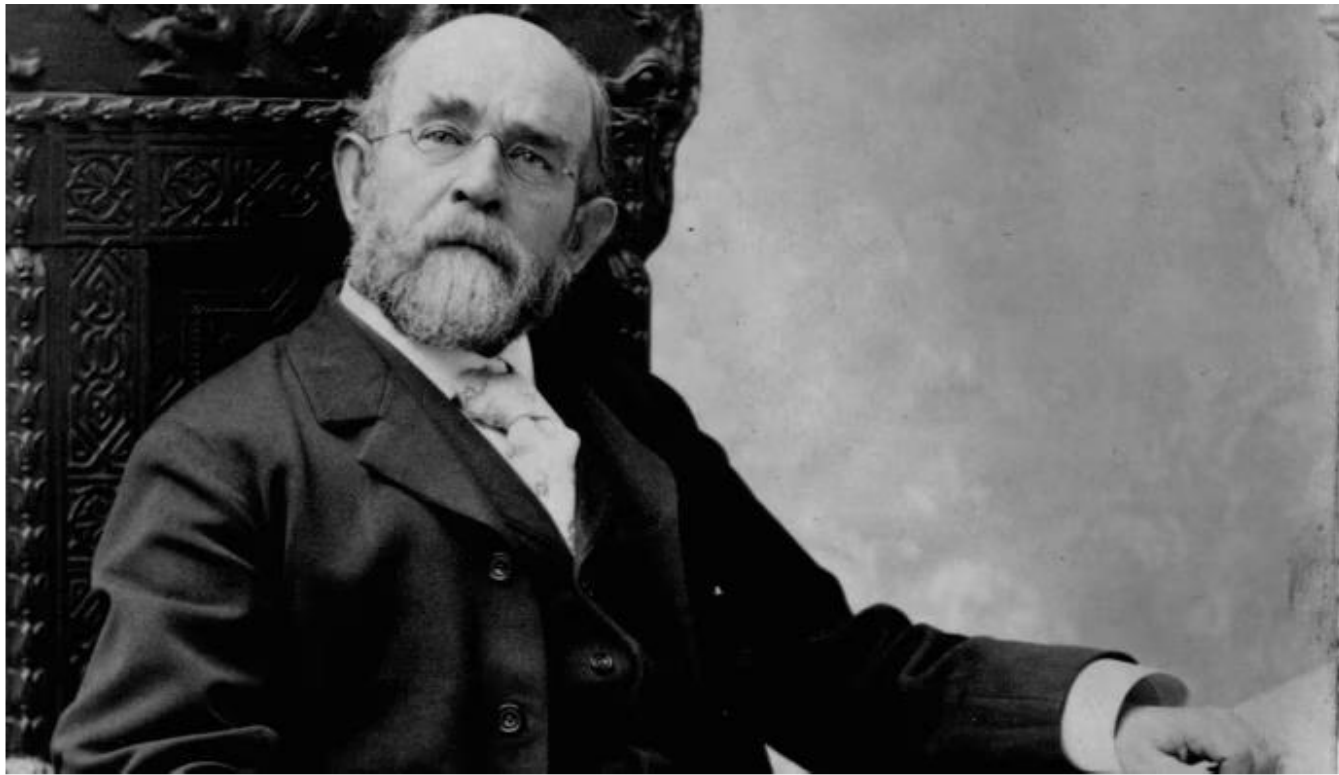
- 1944. március 18-án ismerkedtem meg Pikler J. Gyulával, majd néhány nappal később Sós Aladárral, és ezek a találkozások és a velük kialakult tanítványi kapcsolat szellemi fejlődésemben meghatározóak voltak.
- A fiziokratákat, Millt, Gossent, Walrast azért említettem, hogy eloszlassak egy esetleges tévedést. Azt a tévedést ugyanis, hogy a földjáradék eladóztatását csupán Henry George, Pikler és Sós vagy legfeljebb még néhány más izolált közgazdász képviselte. Ugyanilyen tévedés eloszlátásának érdekében hivatkozom Schumpeter közgazdasági elmélettörténetének George-dzsal foglalkozó fejezetére, valamint Samuelson Magyarországon is igen ismert Közgazdaságtanának 27. fejezetére.
- E könyvben Samuelson különben azt is írja: „Nem valószínű, hogy egyhamar felbukkan valaki, és olyan meggyőző bibliát ír a mozgalom számára, mint Henry George tette a Progress and Poverty című művében.”

I. Elmélettörténet kutya futtában:
szekta vagy kompetens ökonómia?

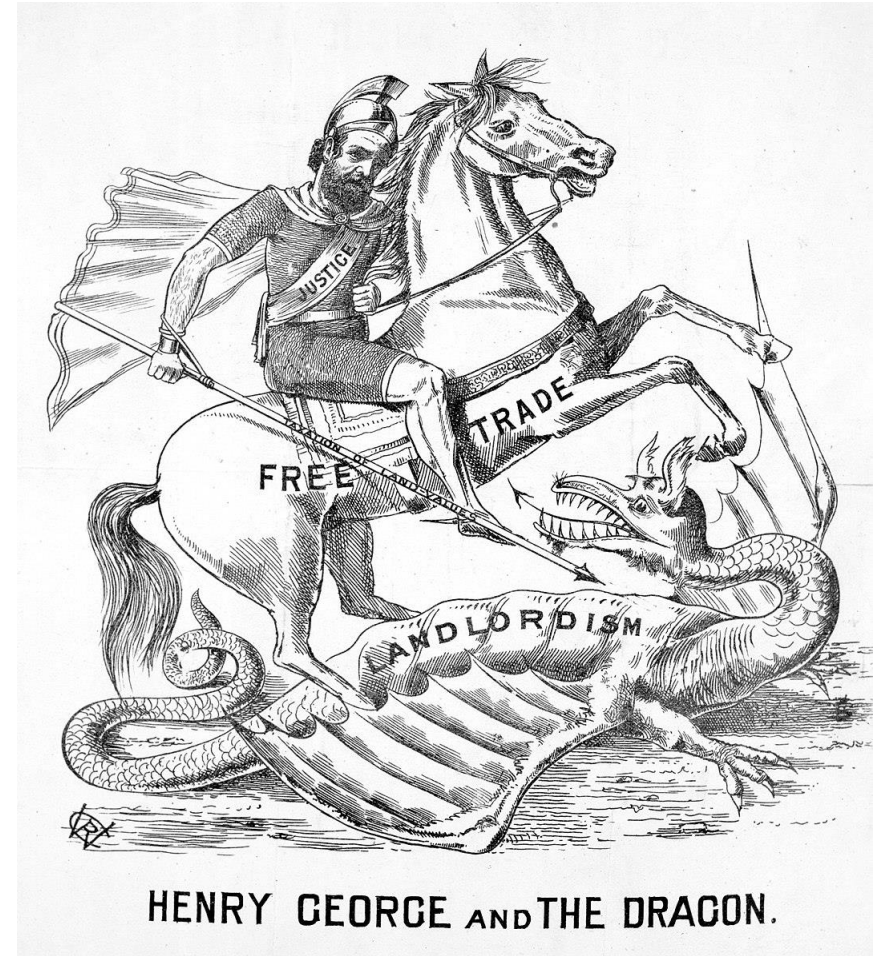
Francois Quesnay és Henry George „szektája”

- A collective noun which refers to groups of people who share the same opinions and who profess to share the same doctrine: the Epicurians, the Stoics sect . . . To act as a sect. He does not belong to this sect...Sect is understood to be a heretic or erroneous opinion.”
- Dictionnaire de l' Académie française 1762
- „Új szekta jelent meg Párizsban, mely Közgazdászoknak nevezi magát” 1767
- I have managed to show that these people whom I admired for the purity of their economic intentions, and who seemed to be philosophers, are really nothing more than a small, cult sect, with all the failings of a sect: jargon, system, a taste for persecution, hatred of outsiders, denigration, wickedness, and narrow-mindedness.
- F. Galiani 1770
- For those who have never read a Georgist tract - and there are likely to be quite a few - this volume is exemplary of the genre.
- All of the familiar features are there: an unquestioned belief in the idea of a universal panacea (in this case the Single Tax), a customary reduction of complex social and economic questions to the unambiguous, the casting of all opponents (however different their backgrounds and arguments) as co-conspirators intent on subverting Truth, and an apparently unbounded faith in the inevitability of the coming triumph of Right over Wrong.
- M. Milgate 1996

Henry George és a sárkány

Henry George 1839-1897

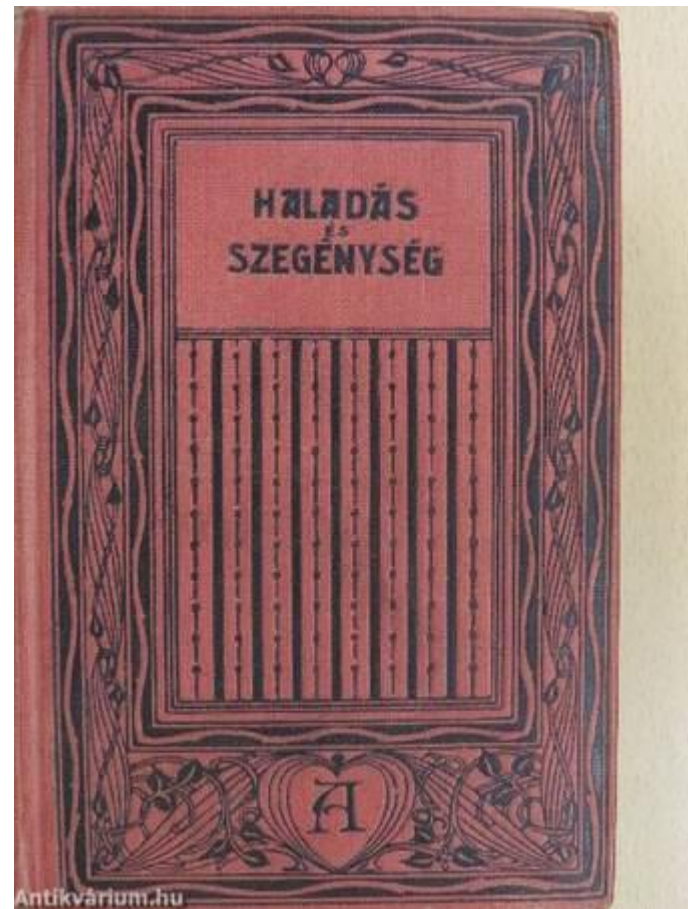
HENRY GEORGE AND THE DRAGON.

Lovaglás Oakland-ben és a „megvilágosodás”
„Yet at that time I had never heard of the Physiocrats ,
or even read a line of Adam Smith.”

“Absorbed in my own thoughts, I had driven the horse into the hills until he panted. Stopping for breath, I asked a passing teamster, for want of something better to say, what land was worth there. He pointed to some cows grazing off so far that they looked like mice and said: ‘I don’t know exactly, but there is a man over there who will sell some land for a thousand dollars an acre.’ Like a flash it came upon me that there was the reason of advancing poverty with advancing wealth. With the growth of population, land grows in value, and the men who work it must pay more for the privilege. I turned back, amidst quiet thought, to the perception that then came to me and has been with me ever since.”

University of California – előadás 1877-ben

“For the study of political economy you need no special knowledge, no extensive library, no costly laboratory. You do not even need text-books nor teachers, if you will but think for yourselves. All that you need is care in reducing complex phenomena to their elements, in distinguishing the essential from the accidental, and in applying the simple laws of human action with which you are familiar. Take nobody’s opinion for granted; ‘try all things: hold fast that which is good.’ In this way, the opinions of others will help you by their suggestions, elucidations and corrections; otherwise they will be to you but as words to a parrot. . . . All

Henry George : a társadalmi bajok oka és ezek orvossága

- A mai civilizációt jellemző igazságtalan és egyenlőtlen vagyonmegoszlásnak és a belőle eredő bajoknak tehát ez az orvossága:
- ***A földet közös tulajdonná kell tennünk.***
- Én tehát azt ajánlom, ami a munkabért emelni fogja, a kamatot növeli, eltörli a szegénységet, munkát ad mindenkinek, aki dolgozni akar, szabad tért nyit az emberi képességnek, kevesbíti a bűnözést, emeli az erkölcsösséget, ízlést és értelmet, megtisztítja a közéletet...
- ***kobozzuk el a földjáradékot adó által.***

„A legnagyobb közgazdasági bestseller”

- 1879: George könyve először saját költségére jelent meg 500 példányban, és hajdani nyomdászként maga is részt vett a kiadás munkájában.
- Egy levelében azt írta: „It will not be recognized at first—may be not for some time—but it will ultimately be considered a great book, will be published in both hemispheres, and be translated into different languages. This I know, though neither of us may ever see it here.”
- A következő években a könyv sikere egyszerre cáfolta és igazolta a jóslatot: a százezres példányszámok és tucatnyi fordítás nyomán George közismertté válik, „ő a legismertebb szocialista az Egyesült Államokban” (Richard T. Ely), valószínűleg a „Progress and Poverty” volt „minden idők legnagyobb közgazdasági bestsellere”.
- A 19. sz. végén ez a könyv volt a viták középpontjában, a kor számos vezető közgazdásza támadta, de az angolszász világ helyi önkormányzatai között népszerű lett Kanadától Új-Zélandig”. (Mark Blaug)

Az 1886-os polgármester-választás New Yorkban

Az 1886-ban újjáalakult United Labor Party
Henry George-t jelöli főpolgármesternek.

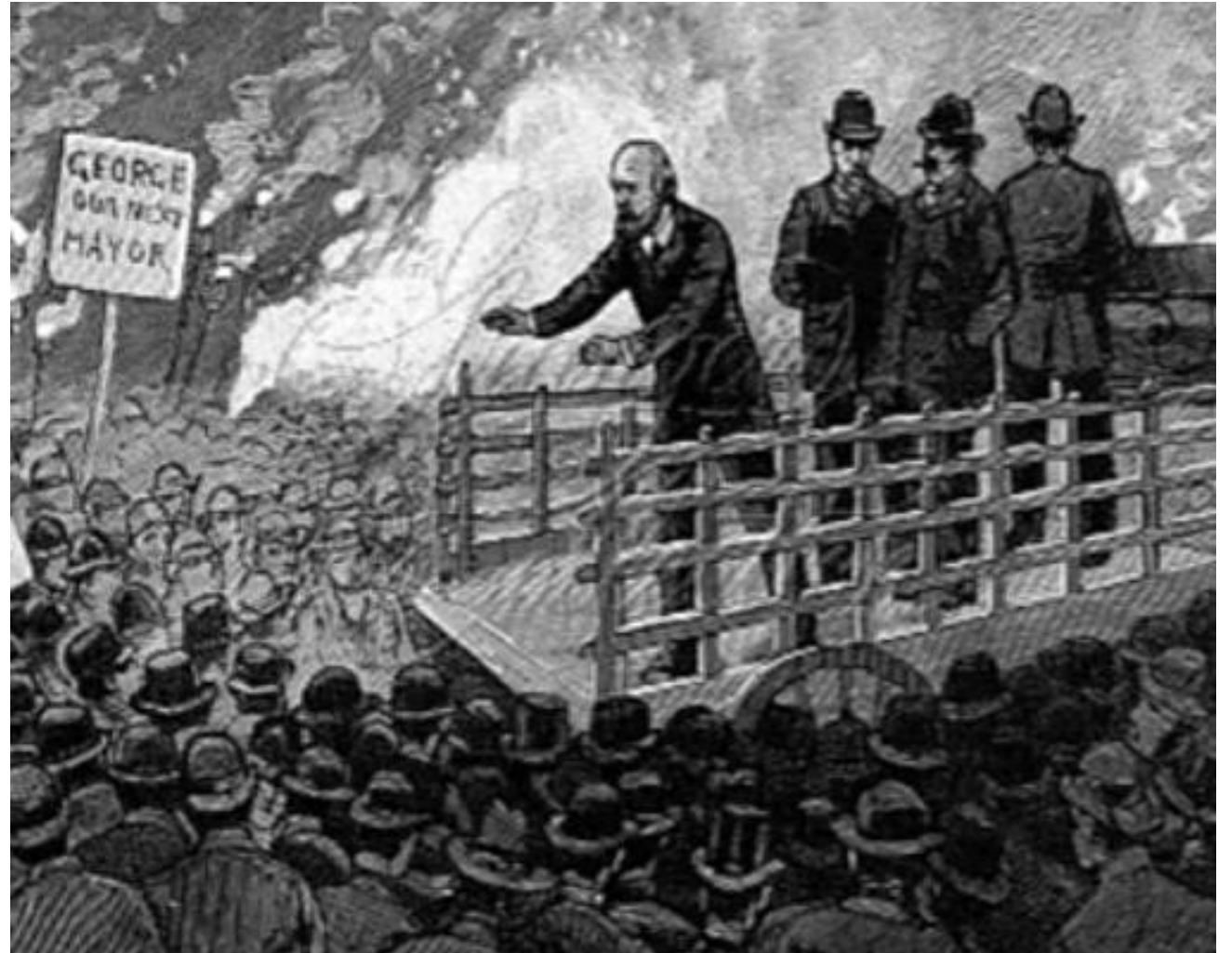
„A fitter candidate could not be found. He is
as true as steel. He embodies the aspirations
of the masses. He is a worker, a printer, a
unionist, a Knight of Labor, a man of business
experience; and it will not be held against
him that he is a native of the country, and
the most renowned living American author.”

1886 nov. 2.

Abram Hewitt 90552 D (Tammany Hall)

Henry George 68110

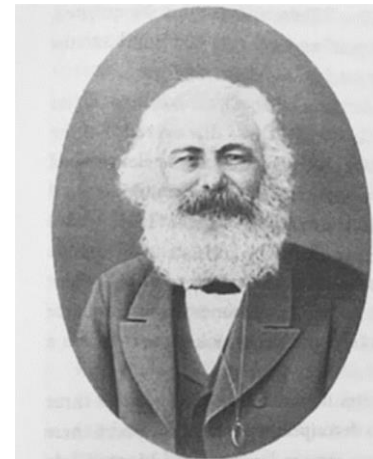
Theodore Roosevelt 60435 R

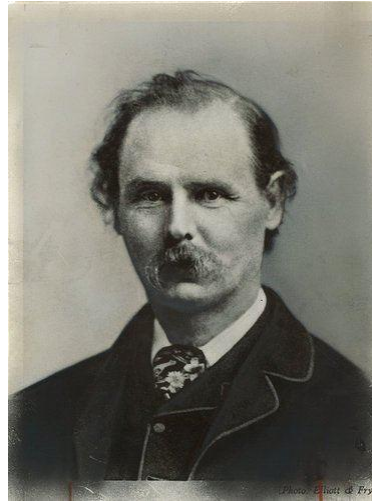
M & M: egy levél és egy előadás a viktoriánus korból (1881 és 1883)

- Henry George ... elméleti szempontból teljesen elmaradott. Az értéktöbblet természetéből semmit sem értett meg, ezért angol mintára, de még az angolokénál is elmaradottakban, spekulációkba bocsátkozik az értéktöbblet önállósult részeiről — a profit, a járadék, a kamat stb. viszonyáról.
- Alapdogmája az, hogy minden rendben volna, ha a földjáradékot az államnak fizetnék. (Az ilyenfajta fizetést a „Kommunista Kiáltvány”-ban levő átmeneti rendszabályok között is megtalálod.) Ez a nézet eredetileg a burzsoá közgazdászoktól származik; először (a XVIII. század végi hasonló követelést nem tekintve) Ricardo első radikális hívei állították fel, mindjárt az ő halála után.

- H. George egyébként, úgy látszik, semmit sem tud a régebbi amerikai járadékellenesek történetéről, akik inkább gyakorlati, mint elméleti emberek voltak. Különböző tehetséges író (a Jenki-reklámra is van tehetsége), mint ezt pl. az „Atlantic”-ben megjelent, Kaliforniáról szóló cikke bizonyítja. Megvan benne az az ellenszenves elbizakodottság és nagyképűség is, amely az ilyen csodaszerköttyvasztókat óhatatlanul jellemzi.

“Progress and Poverty,” the title of the course of three lectures that I am about to deliver, is taken from a book by Mr. George, which is the last outcome of the feeling that we ought not to be content with our progress as long as there is so much suffering in the world. Laments that the progress of invention has not lightened labour, nor improved the lot of the labourer, are as old as machinery itself. One of the first machines was the flour-mill

person to show him one single economic doctrine in Mr. George's book which was new and true. But no one had come forward. (Hear, hear.) He might say he thought Mr. George in his books had not in any single case really understood the author whom he had undertaken to criticise. But he did not find fault with him for getting wrong on economic subjects without the special training that was required for understanding them. In doing that he was in very good company indeed—

said, Mr. George's book is the latest outcome of this yearning after a better state of things. Some Socialistic writers have been men of great scientific capacity, who have understood the economic doctrines which they have attacked. Mr. George is not one of these. He is by nature a poet, not a scientific thinker.⁴ The real value of his work does not lie in his treatment of questions that require hard study and clear thought, but in the freshness and earnestness of his views of life. The full title of his book states that it

Schumpeter: Henry George ortodox közgazdász volt (1954)

- Henry George was a self-taught economist, but he *was* an economist. In the course of his life, he acquired most of the knowledge and of the ability to handle an economic argument that he could have acquired by academic training as it then was. In this he differed to his advantage from most men who proffered panaceas. Barring his panacea (the Single Tax) and the phraseology connected with it, he was a very orthodox economist and extremely conservative as to methods. They were those of the English 'classics,' A. Smith being his particular favorite ... up to and including Mill's treatise, he was thoroughly at home in scientific economics; and he shared none of the current misunderstandings or prejudices concerning it.
- Professional economists who focused attention on the single-tax proposal and condemned Henry George's teaching, root and branch, were hardly just to him. The proposal itself, one of the many descendants of Quesnay's impôt unique, though vitiated by association with the untenable theory that the phenomenon of poverty is entirely due to the absorption of all surpluses by the rent of land, is not economically unsound, except in that it involves an unwarranted optimism concerning the yield of such a tax. In any case, it should not be put down as nonsense.
- If Ricardo's vision of economic evolution had been correct, it would even have been obvious wisdom. And obvious wisdom is in fact what George said in *Progress and Poverty* (ch. 1, Book IX) about the economic effects to be expected from a removal of fiscal burdens—if such a removal were feasible.

R. Andelson a modern georgeismusról (2004)

- Contrary to what some people mistakenly believe, Georgism is not a cult.
- For the most part, George's errors are, as in the case of his "all-devouring rent thesis," errors merely of exaggeration.
- Conversely and ironically, in many instances the structure as set forth in Progress and Poverty may actually have thwarted the embrace of George's policy proposal, since not everyone has the patience to follow 328 pages of close reasoning before arriving at a statement of that proposal. At any rate, all that is actually required is the acceptance of the following three theses:
  - 1. Land rent absorbs a disproportionate share of wealth.
  - 2. Rent is a social product.
  - 3. The social appropriation of rent has no adverse effect upon production, but rather encourages it.
- [L]and-value taxation now seems to be in retreat in so many places where it was established. Too mild an application of a beneficial program will produce benefits too mild to stimulate strong and enduring general support.

II. „Pikler és Sós a magyar
társadalomtudomány klasszikusai
közé tartozik”

Pikler J. Gyula (1864 – 1952)

Statisztikus, orvos,
közgazdasági író. Orvosi
diplomát szerzett a bécsi
egyetemen, utána vidéki
körorvos, majd Budapesten
betegpénztári orvos.

1897-ben a budapesti
statisztikai hivatal szolgálatába
lépett, melynek 1906-tól
aligazgatója. 1917 – 24-ben a
kezdeményezésére létrehívott
fővárosi telekértéknnyilvántartó
hivatalt vezette.

Pikler J. Gyula a Progress and Poverty magyar kiadásához (1914)

- Azt hiszem, némi optimizmus, némi jóindulatú önmegtévesztés csúszott be a programba, a mely mintha azt állítaná, hogy a közterheknek ma nem létező, vagy csak csirájában létező méltányos megoszlása egyúttal eo ipso s z a p o r í t a n á is a termékeket és kiöntené a bőség szarúját minden emberre.
- Ez tévedés.
- Ami az emberiségre a legfontosabb, az végeredményben: a produkció mennyisége. Ez a mennyiség főképp a tudomány és technika haladásával szaporodik és ezért a tudományos kutatók és a feltalálók az emberiség megváltói. Új emberekkel és új eszközökkel napról-napra új területek válnak termőkké vagy termékenyebbé és új termékek látnak napvilágot. Csak másodsorban, és legfeljebb mint egyenrangú körülmény jöhet tekintetbe a megoszlás. De az igazságosabb megoszlás által magában véve még nem lesz több a javak mennyisége.
- Azonban igenis hiszem, hogy a javaknak igazságos megoszlása, a munkatermékek védelme, szintén szervező eszköz, szintén hatalmas tényezője a termelés növelésének.
- Hiszem, hogy a földjádék átvétele oda, a hova őseredeti jog szerint tartozik: a köz tulajdonába, egyúttal hatalmas munkaszervező és így termékszaporító tényező,

Lakásínség és telektulajdon

- [M]ily veszedelmes a közre nézve az, ha a társadalom legfontosabb tulajdona: a föld, kivonatik a használatból, erre találunk példát minden nagy városban és magában itt Budapesten is.
- A főváros belső részének ötven százaléka kihasználatlan. A főváros lakossága fuldoklik a lakásínségtől, rettenetesen pusztul a tüdővészből, rettenetes levegőt szív, kis odúba van összezsúfolva — hiszen e lap olvasói ismerik a lakásnyomorúság statisztikájának iszonyatos számait — és ennek így kell lennie, mert a telektulajdonosok 50%-a telkét saját maga vagy nem bírja, vagy mert nincs szüksége rá, nem akarja kihasználni, a beépített telkek felén földszintes házikók, gyakran dűledező viskók állanak, a tulajdonosok nyugodtan várják az értékeknek a köz munkája által beálló további emelkedését, amelyet a teleknek a használatból való kivonása csak fokoz — hogy végre, egy idő múlva, mégis eladják a telket olyannak, aki építeni kíván rája, zsebretéve az eladásnál mindegyik eladó a köz munkájából „nyereség” neve alatt neki jutó nagy részt, türelme jutalmául. Az egyik ember lakni akarna, de nem lehet, mert különben nem tudna a másik ember nyerni. Nyerni a földön, amely pedig természetes észjárás szerint közös mindnyájunké.
- („Haladás és szegénység” 1914)

Pikler a „többtermelés” és a telekértékadó összefüggéséről 1918

1. Minden állandó és lényeges kulturális és jogelvi haladás többtermelésen épül.

2. A többtermelésnek egyetlen reális és állandóan hatályos eszköze a termelésre és fogyasztásra kivetett, a kereseti és fogyasztási adóknak a megállítása és lehetőleges leszállítása és a földnek, úgy a vidéki, mint a városi földnek a mindenkori piaci érték szerinti megadóztatása, a közbirtokban lévő vagy közbirtokba kerülő földnek pedig ilyen rendszer szerinti magánhasználatba bocsátása.

3. Evvel a máshol már ismert és kipróbált rendszerrel egyenletes és harmonikus, egymást lehetővé tévő és egymást támogató többtermelést idézünk elő vidéken és városban, úgy mezőgazdasági mint ipari és kereskedelmi téren. Az állandó többtermelés csak állandóan harmonikus lehet, nem lehet állandóan részleges.

4. Ez a rendszer a többtermelést nem teszi függővé senki egyéni belátásától vagy jóindulatától, hanem azt feltétlenül és könyörtelenül kikényszeríti. Elsodorja helyéről azt, aki nem képes a helyet, akár vidéken, akár városban a köz által nyert mindenkori értéke szerint kihasználni. Minden könyörületességünk a nemzeté és nem a maradi tétlenségé vagy tehetetlenségé. A szociális politika célja nem egyesek jogtalan és közkárú érdekeinek a kímélése. A többtermelés a nemzet és nem egyesek fennmaradásához és felvirágzásához szükséges.

„Nem george-istákat akarok nevelni, hanem polgárokat, akik tudják: mi az a telekértékadó, és hogyan kell érte dolgozni.”

- Henry George csak a perspektívákról beszélt. Holott egy jó szabályrendelet alighanem többet ér, mint a legnagyobb perspektíva.
- Persze, azért nem szabad hinni, hogy olyan könnyű volt a dolog. Bárczi például sehogysen akart belemenni. Az úgynevezett huszas bizottságban, amely tulajdonképp döntötte várospolitikai kérdésekben, Jünger bizottsági tag, aki a telekértékadó híve volt, felszólalt, hogy valamit már kellene csinálni, mert Pikler telelármázta a világot a dologgal.
- — Szó se lehet róla — mondja Bárczi —, csak nem akarom Pikler kedvét rontani, hát hagyom, hadd ágáljon. Hamarosan aztán fogcsikorgatva vette tudomásul, hogy a telekértékadót a törvényhatósági közgyűlés megszavazta.
- Egyenként beszéltem úgyszólván valamennyi fontos emberrel, és tudtam, hogy mindegyik meg fogja szavazni, a legtöbb abban a hiszemben, hogy a többi ügyis ellene szavaz. Így is történt. Amikor a szabályrendeletet megszavazták, mindenki meglepődött — rajtam kívül.
- (K. Havas Géza: Beszélgetések Pikler J. Gyulával 1939-40)

Sós Aladár (1887-1975)

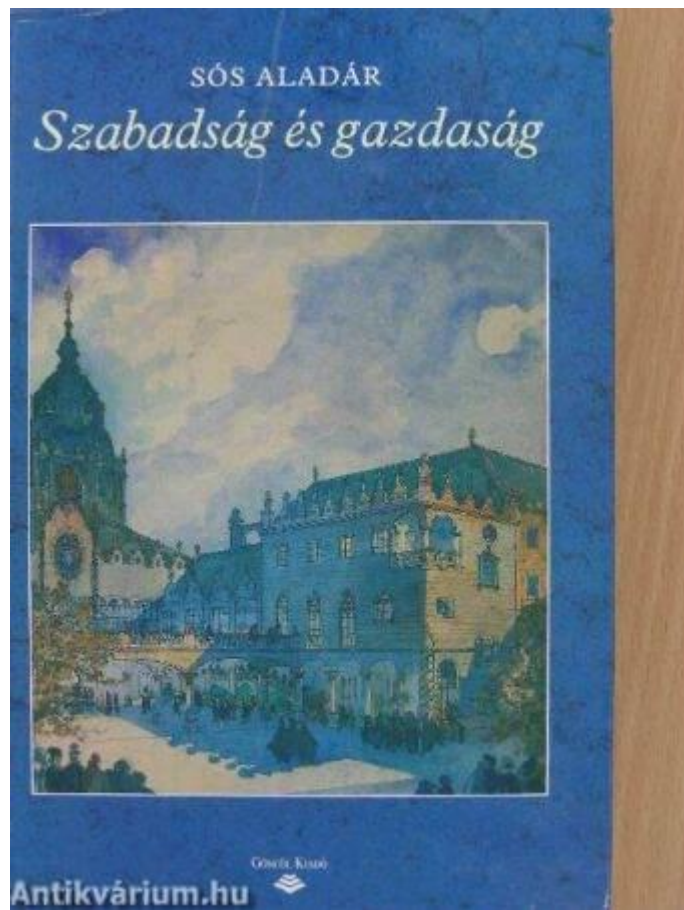
Egy nekrológ kihagyott sorai

- Sajnos, fölöttébb sokszor a megbízók szeszélyes korrekciói keresztették [Sós Aladár] elgondolásait. Így amikor a Fiumei úti OTI központ székházának tervezésével megbízták, a szíve és legjobb tudása szerint kidolgozott terven kívül tartalékul egy felszínesebb tervet is benyújtott; és a sors kegyetlen iróniájaképp – fájdalomára – ez utóbbit fogadták el, sőt azt is csupán elgondolásait megcsúfító módosításokkal kiviteleztek. Hát így torzítják el a szép terveket gyakorta az élet gyakorlati alkalmai az építészetben is...

Pikler J. Gyula és Sós Aladár találkozása a Galilei körben

- Braun Róbert különben is nagy befolyással bírt a Galilei Körre. Amerikában járt, ahol megismerkedett Henry George tanaival; minden ember egyenlő jogát hirdette a földön való tartózkodásra. Képtelenségnek és erkölcstelenségnek tartotta, hogy a föld és a természeti adottságok magánemberek kezében lehessenek, és így egyik ember életfeltétele a másik ember kezébe kerüljön. Ennek megfelelően meg akarta szüntetni a föld magán-monopóliumát, a földre, telekre, bányára szóló magántulajdont. Ezt azonban nem a területek kisajátításával, hanem az azokra kivetendő alacsony és fokozatosan emelkedőföld- és telekérték-adóval kívánta elérni. A befolyó adót, mint „egyetlen-adót”, a közösség minden tagjának javát szolgáló közintézményekre és közművekre kell fordítani. Braun Róbert fordította magyarra George *Vámvédelem és Szabadkereskedelem*, *Haladás és Szegénység* című műveit, és a *Kormányzóságom története* című utópiát.
- Pikler J. Gyula, az egyetemi tanár unokaöccse, a fővárosi Statisztikai Hivatal tudós aligazgatója, magáévá tette e tanokat és előadásokat tartott ezekről a Körben. Propagandát indított a fővárosban és a vidéki városokban. El is érte, hogy Budapesten és néhány városban elfogadják javaslatát.
- (Sós Aladár: Emlékeim a Galilei körről 1967)

Sós Aladár válogatott írásai és „búcsúlevele”

- Ma – amikor az egész világ az etatizmus felé halad – a mi rendszerünk nem alkalmas arra, hogy gyökeret verhessen.
- A mi rendszerünk – azt lehet mondani – a megértőknek, a felvilágosodottaknak, a becsületes, a humánus gondolkodású embereknek a rendszere.
- Mi az értelmes és humánus emberek lassú és céltudatos munkájában bízunk.
- (1969)

A telekértékadó mellett (1948)

- A forgalmi érték szerinti adó rendszere, mint minden reális természetű javaslat, nem egyszerre, nem máról holnapra valósítható és valósítandó meg teljes egészében, hanem csak lassú és óvatos lépésekben, amelyek a gazdasági kalkulációt...a termelő munka folytonosságát nem veszélyeztetik. Hívei nem hirdetnek hirtelen megnyíló földi paradicsomot, sem valamilyen képzelt bűnösök elleni gyilkos hadjáratot, hanem tárgyilagos és szenvedélytelen megfontolások keresik és jelölik meg a társadalmi berendezkedés egészséges és célszerű – és egyúttal igazságos és erkölcsös megváltoztatásának az *irányát*.
- Egyetlen mondatba foglalva össze felfogásunkat és gyakorlati javaslatunkat: a köz odaadja a földet, de megtartja magának a földjáradékot.

- Van egy gyönyörű passzus, amelyik így szól:
- „A földet pedig senki el ne adja örökre, mert enyém a föld;
- csak jövevények és zsellérek vagytok ti nálam.” (3Móz 25, 23)

„Kedves Barátaim” Sós Aladár kézírata
1969. március

III. Kemény István újra Budapesten

„Csak elő kell venni az irattárból”

Kemény a Beszélőben 1989-90

Kemény István
Feltámad-e Henry George?

Kemény István
FÖLD ÉRTÉK-LEVÉL

Mi legyen a földdel? (I.)
A föld nemzeti vagyon

BESZÉLŐ — Gazdaság — 21
1990. október 6.
Csak elő kell venni az irattárból
A telekérték-emelkedési adóról

Föld-és telekértékadó Magyarországon

(a george-izmus Magyarországon)

Előadás a Közgazdasági Egyetemen 1990. 03.27.

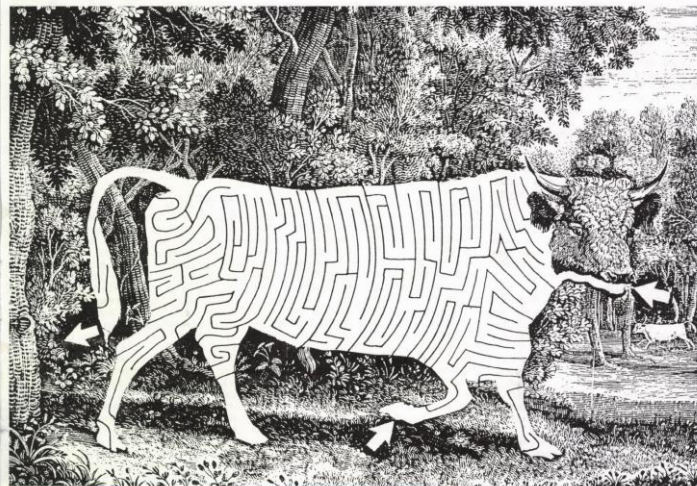
34/13
Közhíjra a megújult a Magyar
Könyv George hársághal és a
Vállalkozásutató Copertual, illetőleg
Liska Tibornak. A közhíjra ebben
az est jelen alkalommal nem
fancúli. Mindkét megújító esetében
nagy és nemleges elmejele és
emlékelet jönnének kérepet. Liska
Tibor 45 éve, Kertés István 46 éve
bádogos, és enél a bádogosok hi-
deltak az idő pöblőjét. Ez a
hétki megújítás nekem, haték-
tívem nimbolikus jelentőségű.
Trenkócsán évi kévöllet utána
elt folytatónak, ahol és ahog
elmondott felvőtt életem. Tíz-
nyolc évvel, 1944 március 18-án
ismertetésem meg Pihler Gy.
gyulával, és majd néhány
nappal később Sós Aladárnak,

- 2 -
és enél a bádogosok és a vőtt
hialakult tanítványi kérepet
helleni fejledelemben megújító-
tal voltak. Hívem vőttéle
és a hit kévöllet ember kévöllet
is, and a de, és, vőttéle kévöllet,
amelyt maguk kévöllet mindkét meg-
hatalt kévöllet, de azt kévöllet,
meg kévöllet, és a gőtté-
főttéle pöblőtt meg kévöllet
adni. Előadóm címe: Föld-
és telekértékadó Magyarországon,
ahol a george-izmus Magyar-
országon. Ez a hit kévöllet és
kévöllet a kévöllet, és az a hit
kévöllet kévöllet az az az
munkéttéle. Voltak a
földértékadóval és a george-
izmusok mind kévöllet is, kévöllet
kévöllet ember, de a kévöllet
kévöllet és a kévöllet kévöllet
kévöllet és a kévöllet kévöllet.

90/9

Szeptember

KRITIKA

ARA: 33 Ft

A tolerancia iskolája – az iskola toleranciája
Válaszok a Kritika körkérdésére

A HUNGAROTON-ÚJ
Kemény István: Mindenki egyenlő szabadsága

Dalos György: Egy titkosrendőrség hattyúdala
Németh G. Béla írása

Kerényi Grácia Auschwitzban
Spiró György és Radnóti Sándor disputája a televíziózásról

Mindenki egyenlő szabadsága...

Föld- és telekértéktadó Magyarországon – Kemény István előadása a Közgazdaságtudományi Egyletben

Közömmé a meghívót a Magyar Henry George Társaságnak és a Vallalkozáskutató Csoportnak, illetőleg Líka Tibornak. A közönmű jelen alkalommal nem formális. Mindezt meghívó esetében nagyon erős személyes dimenziók és emlékek játszanak szerepet. Líka Tibor 45 éve, Kertes István 46 éve barátom, és ezek a barátságok kiállították az idő próbáját. Ez a kedves meghívás nekem, szabványos szimbolikus jelentőségű. Tizenhárom évi távollét után ott folytatom, ahol és ahogy elkezdődött felülről életem. Tizennyolc évesen, 1944. március 18-án ismerkedtem meg Piker J. Gyulával, majd néhány nappal később Sós Aladárral, és ezek a találkozások és a velük kialakult tanítványi kapcsolat szellemi fejlődésemben meghatározóak voltak. Schweser beszédnek a két kitűnő ember személyéről is, arról a derűs, nyílt légköréről, amelyet maguk körül mindig meg tudtak teremteni, de azt házaem, hogy célravezetőbb, ha gondolatalkotó próbálok meg ízeitől adni. Előadásom címe: Föld- és telekértéktadó Magyarországon, alcíme: a georgizmus Magyarországon. Ez a két téma egy és ugyanaz, és ez a két téma lényegében azonos az ő munkásságukkal. Voltak a földértéktárolók és a georgizmusnak más hívei is, igen értékes emberek, de a legnagyobb erővel és leglátványosabb képviselettel ezt a javaslatot.

Magá a georgizmus szó az amerikai Henry George nevéhez kapcsolódik, aki 1879-ben tette közzé Haladás és Szegénység című művét, amely azután bejárta az egész világot. Piker és Sós továbbfejlesztette George tanait, kritizálták elméletét dolgozták ki, és a gyakorlati alkalmazásban is egyszerű, világos, mindenki által érthető szabályokhoz jutottak. Végeredményben nem is szerencsés, hogy a föld- és telekértéktároló vonatkozó javaslatot georgizmusnak nevezzék. Eredetileg ugyanis a 18. században a francia fiziológusok vetették fel, hogy el kell törölni azokat az adókat, amelyeket akkor beszedtek, és egyetlen adót szabad kiutalni, ez pedig a földjádékra kivetett adó. A 19. század folyamán azután sok más szerző tette át ezt az elgondolást, illetőleg terjesztett elő ilyen javaslatokat. Ebben az előadásban csak néhányat említek közülük. Mindenekelőtt John Stuart Millt.

A *Földtőlki gazdaságtan* cívél című, 1848-ban kiadott munkájában többek között a következőket fejté ki: a földtulajdonosok, ez a számszám kicsi és mégis nagyon fontos osztály az egyetlen, amely olyan birtokot, amelyet sem ő maga, sem más nem termelt. A földjádék monopólium eredménye; csak azért tudnak bérleti díjat beszedni, mert olvastuk birtokosnak, amire másoknak szükségük van, s amire csak az ő belegyőzésükkel jutnak hozzá. Amikor a tulajdon szentesítését bevezetik, mindig gondolnunk kell arra, hogy ez a szent jelleg nem illel a földtulajdonost. A földet nem csinálta senki, a föld az egész emberiség elemi öröksége. Nincs abban semmi igazságtalan, ha valaki annak birtoklásából zárnak ki, a mit mások termeltek meg. De bizonyosan igazságtalan, ha az, aki más látja meg a napvilágot, a természet minden adományát mások birtokában látja, s neki más nem jut hely a földön. A magántulajdon legészakabban hívei sem tagadják, hogy a föld-magántulajdon alapvetően különbségek minden más tulajdonról, azáltal, hogy a társadalom többsége ki van zárva belőle.

Képezzük el, hogy vannak olyan jövedelmek, amelyek állandóan növekednek anélkül, hogy birtokosai ennek érdekében a legkisebb erőfeszítést is tennék; s hogy ezek a birtokok olyan osztályt alkotnak, amely szívesen nélkülöz a gazdagságot, anélkül, hogy bármint is csinálna: ilyen jövedelem a földjádék. Ha egy társadalom gazdagodik, ez feltétlenül magával hozza a földtulajdonosok jövedelmének növekedését, valamint azt, hogy a társadalom összvagyonából egyre nagyobb rész jut rájuk anélkül, hogy akár az újjakat is mozditanák. Amíg alszunk – gazdagodunk, munka, kockázat, takarékság nélkül.

Az idézett nézetek alapján az ember azt várná, hogy Mill a földjádék teljes eladótartását fogja javasolni. Ő azonban nem volt annyira radikális. Emellett sokkal fontosabb dolgot javasolt. Tudniillik a telkek és földek értékelésének eladótartását.

Az érték, hogy egy adott időpontban mérjük fel Anglia földjeinek, telkeinek, bányáinak, helyeinek értékét. A továbbiakban rendszeresen figyeljük ezeket az értékeknek alakulását, és az értékeléskor azt a díjat be adóban a javaslat értelmét követően földön. Ha birtok a világon utat, vasutat, hidat, alagutat, csatornát építenek, akkor ezek közelében ugyaszerden emelkedik a telkek értéke. Ugyanez történik a gazdasági építkezések esetében. Ezeket a közfelfelújításokat az állam hozza létre polgárainak adójából. A polgárok tehát áldozatot hoznak a közjóért; hasznát azonban a telektulajdonosok húzzák be. Mill tehát azt javasolja, hogy a költségeket is ez fedeze, aki majd a hasznát fogja befolyozni.

Hermann Heinrich Gossen, a határhaszn-elvvel nagy előfutára tovább ment Millnél. *Az emberi érvényes törvényeknek fejlődése* című, 1854-ben közreadott klasszikus munkájában azt állítja, hogy az emberek csak akkor fejlettek ki minden teremtő képességüket, ha szabadon választhatják ki a helyet, ahol dolgozni akarnak. Ebben azonban akadotkozza őket a föld és helyek magántulajdona, amelyet Gossen éppen ezért a gazdasági és társadalmi fejlődés gátlójának nevez. Azt javasolta tehát, hogy az állam pasz áron vászrolja meg az ország összes földjét és helyeit, majd átvértes úttan bocsássa azokat bére a legtoább ígérőknek.

Gossen munkáját Léon Walras svájci közgazda folytatta. Walras liberális közgazda: Mengeregel egy időben a dolgozók ki az értékek a határhasznra épített elméletét, az árak és a csere egyensúlyi elméletét és ez utóbbiak matematikai modelljét. Nos, a neoklasszikus gondolkodást irány megteremtője magától értetődően híve volt a munká, a termékek, a tőke akadályoktól mentes szabad forgalmának, egyben azonban a gazdasági és társadalmi igazságtosság útját is kereste. A megoldást Gossen javaslatának módosított megvalósításában látta. *A földek árának és az állam által való felvásárlásának matematikai elmélete* című, 1880-ban megjelent munkájában így ír: „Az állam a szokásos folyó árakon vászrolja meg a földeket jelenlegi tulajdonosuktól, köztönyekben fizetve nekik, amelyek a szokásos kamatláb szerint kamatoznak. A megvásárolt földeket azután bére adni egyféléll vállalkozóknak, hogy a bére véli helyeken mezőgazdasági, ipari vagy kereskedelmi tevékenységét folytassanak, másfelől fogyasztóknak, hogy azokon lakóházat, kertet vagy parkot építsenek.

Égyetlen feltételre, birtokosra is, hogy a legmagasabb bérleti díjat fizesse meg. Emlékeztetlek arra, hogy a birtokok többsége a régi tulajdonosok kezében maradnak. Az új vállalkozók és fogyasztók viszont a bérleti díj nem a hajlami tulajdonosoknak, hanem az új tulajdonosok kezében maradnak. A régi tulajdonosok pedig a vállalkozóknak meg kell kapniuk a földjüket továbbra is saját kezükben tartó hajlami tulajdonosok ugyanilyen magas bérleti díj fizetésének az államnak, másfelől viszont megkapják a kötvények kamatait. Lassan ugyan, de bizonyosan nagy változások mennek végbe helyek használatában. Mivel a legmagasabb bérleti díjat kellene fizetni, a helyeket is a lehet legjobban használni ki. Mivel a gazdaság haladás emeli a földek értékét, egy idő után a bérleti díjak összege nagyobb lenne, mint a kötvények után fizetendő kamatok összege. Megkezdődhetnének és nagyon gyorsan lebontható hatékony kötvények tőkésének tozterése. Ettől kezdve a bérleti díjak teljesen elegendőek lennének az állami kiadások fedezésére, s minde más adót el lehetne törölni. A társadalmi értékek és társadalmi igazságtosság tökéletesen megvalósulna.”

A fizikokraták Millt, Gossent, Walrast azé említtették, hogy előzárának egy esztendőre tette. Azt a tévedés ugyanis, hogy a földjádék eladótartását csupán Henry George, Piker és Sós vagy legfeljebb meg néhány más ismétlés képezzék képviselje. Ugyanilyen tévedés elosztás tésnek érdekében hivatkozom Schumpeter közgazdasági elmélet-történetének George-díj foglalkozó fejezetére, valamint Samuelson Magyarországon is igen ismert Közgazdaságtan 27. fejezetére.

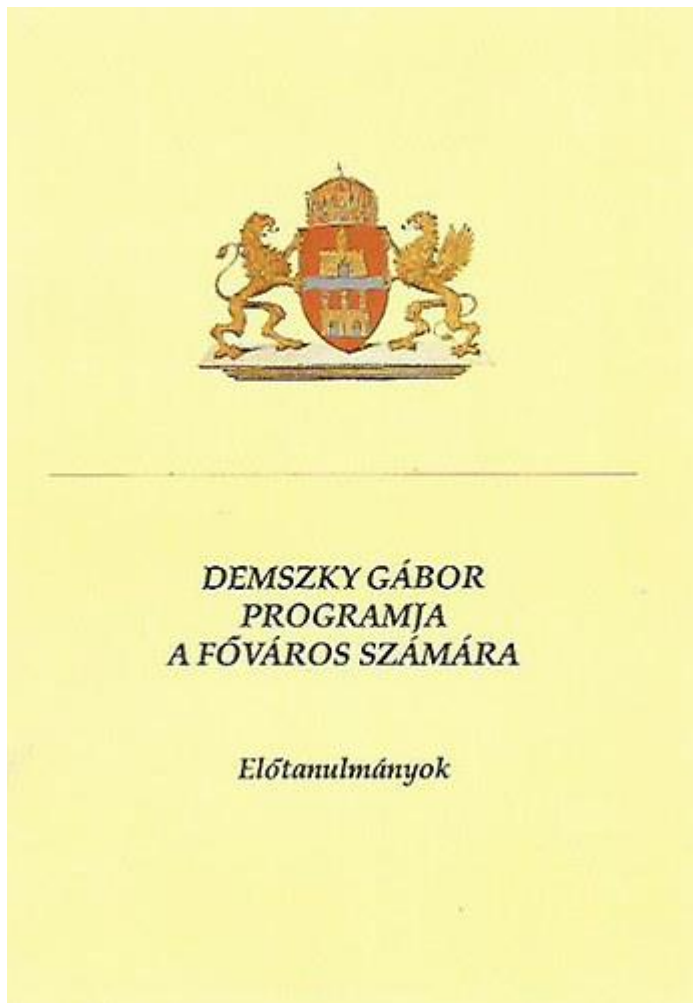
E könyvben Samuelson különben azt is írja: „Nem valószínű, hogy egyhamar felbukkan valaki, és olyan meggyőző bírálat ír a mozgalom számára, mint Henry George tette a Progen and Poverty című művében.”

Nos, az a helyzet, hogy Sós Aladár lezárma zottainak birtokában van egy kiadatan kézirata Sós *Elméleti állásfoglalás közgazdaságtanra*. Ezt munkáit nem neveztem bibliának, de jóval meggyőzőbb George könyvével, és nagyon sajnálom, hogy az eddig nem adták ki. Ezne az elméleti könyvnek két záró fejezete köz a föld- és telekértéktároló vonatkozó javaslatot valamint a javaslat megvalósításának módját.

A társadalmi értékek területén Sós szerző pozitívumokból kell kiindulni. Ilyen pozitívumok tekinl a következők: „Tanum nemcsak gazdasági ismereteket nyújt az Közgazdaságtan csak arra adhat választ, hogy gazdasági szempontból, vagy az emberek ki zótt pozitív ökonomiai csere-összefüggéseket feltételezve, milyen gazdasági rend volna legelőnyösebb.”

De az emberek együttélését erkölcsi felfogások és értékek is irányítják és alakítják. Tanum pedig az emberi egyetemes legkevésbé erkölcsi és gazdasági zavarokból járó, legelőnyösebb legharmonikusabb rendjére kíván visszatérni, így tehát mind erkölcsi, mind gazdasági belátás kon kell megvívnia. Mi tehát azokhoz fordúlunk, akik elismerik minden ember egyenlő jogát az élethez, a Földön való tartózkodáshoz illő megélhetésnek és boldogulatlának keréséhez, testi és szellemi szükségleteinek kielégítéséhez. Ennek érdekében egyenlő joga van természethez, saját maga fölötti rendelkezéshez.

A városházi tevékenység: all-round

Meghívó
A Vezérkari Értekezlet 1992.június 15-ei ülésére,
melyet 9.00 órakor tartunk az I.emelet 121.sz.szobában

A napirend 1./ pontja: kezdés:9.10 óra
Szóbeli tájékoztató az EXPO előkészületeiről és
költségvetésből biztosított 17 Md.Ft-tal kapcsolat
levéltervezet.
Előterjesztő: Székely Gábor
Meghívott: Kristóf László a Világkiállítás Fővárosi
Biztosa
Dr.Fiala István Főpolgármesteri Hivatal

A napirend 2./ pontja: kezdés: kb.9.30 óra
Javaslat a Fővárosi Fürdőigazgatóság átalakítására.
Előterjesztő: Kemény István
Meghívott: dr.Oszkó Károly Közmű Ügyosztály vezetője

Napirend 3./ pontja: kezdés: kb. 9.40 óra
A Fővárosi Távfűtő Vállalat pénzügyi helyzete.
Előterjesztő: Kemény István
Meghívott: dr.Oszkó Károly Közmű Ügyosztály vezetője
Péterffy Ágoston Városgazdálkodási Bizottság
elnöke

A napirend 4./ pontja: kezdés: kb. 10.00 óra
Javaslat a Fővárosi önkormányzat
ingatlanvagyongazdálkodási koncepciójára.
kidolgoztatására.
Előterjesztő: Kemény István
Meghívott: Bor András

Demszky Gábor memoárja 2024

- A „vezérkari”-ról: Az óriási tömegben érkező hivatali anyagok átrostálása Kemény István, Láng László, Atkári János, később Gyekiczki András dolga volt. Nagyon sokat köszönhettem nekik. Nélkülük egymásnak ellentmondó és a költségvetést szétfeszítő döntések sorozatát hozta volna meg a közgyűlés. Ők készítettek fel a legfontosabb tárgyalásokra is a miniszterekkel, a miniszterelnökökkel és a nemzetközi hiteltárgyalásokat is ők készítették elő.
- A közművállalatok privatizációjának kérdése már az első ciklusban is terítéken volt, de igazán csak a másodikban értünk el részleges eredményeket. Kemény István szakértői team létrehozását javasolta. Ez a team dolgozta ki azt a változatot, amely mindkét koalíciós partner, az MSZP és az SZDSZ elképzeléseinek is megfelelt (volna).
- Kemény számolt a realitásokkal: gondoltuk, a szocik ügysem mennének bele a többségi tulajdon eladásába, ezért kapcsoljuk össze a kisebbségi részvénycsomag és a menedzsmentjogok értékesítését. Ez a működtetői jogok átadását jelentette, természetesen kizárólag szakmai befektetőknek. Kemény abból indult ki, hogy egyik önkormányzati vállalat sem válhat a másik résztulajdonosává.

- [A]z első világháború után Budapesten már készítettek értékkatasztert, igen rövid idő alatt, kis költséggel, pontosan és súrlódásmentesen.
- A telekértékadót sokan elleneztek, de az értékkataszter korrektségét senki sem vonta kétségbe.
- A kataszter felállítása után második lépésben félszázalékos értékadó kivetését javasolták, tehát olyan adó kivetését, amelynek évi összege föld, a hely értékének fél százalékát teszi ki.
- Ezzel párhuzamosan pedig minden más ingatlanadónak olyan mérvű csökkentését, amely megfelel az így beszédett többlet összegének.
- A továbbiakban ennek a félszázalékos értékadónak fokozatos növelését kívánták, olyan módon, hogy hosszú idő után az adónak a hely értékéhez viszonyított aránya elérje a szokásoskamatlábat, amely abban az időben évi 5 százalék volt.
- Ezzel párhuzamosan pedig minden más adónak fokozatos eltörlését javasolták.
- Számításaik szerint a magyarországi helyek értéke után fizetett 5 százalék jóval felülmúlta volna az akkori közületi kiadások összegét.

Földértékadó és a szociális kérdés

- Már két éve folyik a vita a „földosztásról”... Bármilyen formában történjék is majd meg az eddig hiába sürgetett privatizálás, az új magánföldtulajdonosokra mindenképpen földértékadó kivetését javaslom: az első két évben 1 százalékosat, a második két évben 2 százalékosat, a harmadik két évben 3 százalékosat és a hetedik évtől kezdődően 4 százalékosat.
- A szövetkezetek és az állami gazdaságok tulajdonában maradó földek sem lehetnek értékadótól mentesek. Sőt, a földek magántulajdonba jutásának és jobb hasznosításának érdekében az ő esetükben az adónak az első két évben 2 százalékosnak, a második két évben 3 százalékosnak és az ötödik évtől kezdődően 4 százalékosnak kellene lennie.
- A városi telkeket illetően telekértékadó kivetését javaslom: minden magán-, csoport-, társas stb. tulajdonban levő telekre az első két évben 1 százalékosat, a második két évben 2 százalékosat, a harmadik két évben 3 százalékosat és a hetedik évtől kezdődően 4 százalékosat.
- Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a telek- és földértékadóból származó bevételeket társadalombiztosítási célra kössék le: nyugdíjra, egészségügyi és munkanélküliségi biztosításra, családi pótlékra, gyesre, gyedre és a szegények helyzetének javítására.

- Bettermentet városrendezések és nagyszabású közlétesítmények környékén kell bevezetni. E körzetekben ugyanis a telkek értéke ugrásszerűen és az átlagosnál nagyobb mértékben emelkedik, vagyis *a telektulajdonosok közköltsegből fedezett nemzeti ajándékhoz jutnak.*
- *A telekértékadónak és a bettermentnek községi illetve városi adónak kell lennie.* Kivetése, behajtása és felhasználása kizárólag az önkormányzatra tartozik. Az új városi testületeknek és polgármestereknek egyik legsürgetőbb feladata a telekspekuláció és a telekár-emelkedés fékezése és a telkek jobb kihasználásának ösztönzése. Ezt csak a két tárgyalt adó bevezetésével és más városi adók egyidejű csökkentésével érhetik el.
- Különösen Budapest főpolgármesterétől és képviselőtestületétől várható el, hogy megtegye a szükséges lépéseket és meggyőző példát mutasson az ország többi városának.

2007-es életút interjú: az anarchizmus nem reális, a georgizmus nem tartható

- Sokáig ragaszkodtam az anarchizmus nem egy vonásához, de irreálisnak tartom magát az anarchizmust.
- Az anarchizmushoz tartozik például egy közgazdaságtani szemlélet is, ami nem a klasszikus anarchista tanok, hanem a georgizmus, Henry George tanításai, amit Magyarországon Pikler M. Gyula és Sós Aladár képviseltek. Ez a két ember nagyon nagy hatással volt rám közgazdasági téren. A georgizmusnak akkor is híve voltam, amikor irreálisnak látszott, hogy a világon bárhol meg lehessen valósítani. De attól, hogy a georgizmus egy olyan helyen, mint az Európai Unió tartható, akkor váltam meg, amikor Sós Aladárnak a közgazdasági tanulmányait ki lehetett adni Magyarországon. Az ehhez szóló bevezetőben feldolgoztam nemcsak a gerorizmus, hanem az azzal párhuzamos vagy ahhoz kapcsolódó áramlatokat, és akkor arra a belátásra jutottam, hogy ez nem reális. De ehhez nagyon sokáig ragaszkodtam. A georgista közgazdaságtan, ha megvalósítható lenne, összeegyeztethető lenne egy szocialista, egy liberális vagy éppen egy konzervatív berendezkedésű országgal, mert a georgizmus lényegében egy adókérdés és mindegyik állam szed adót. Az anarchizmus vonzereje nagyon sokáig megmaradt, de mára már elmúlt.

Valóban visszavonás volt?

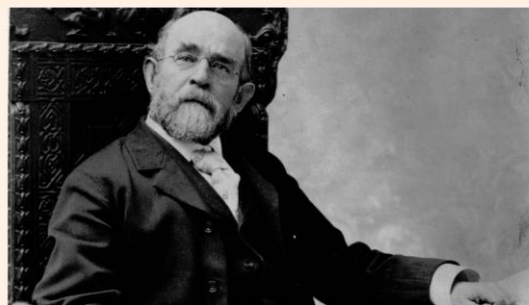
Sós és Pikler idejében a nemzeti jövedelem egyötödét vitték magukkal az akkor is túlméretezett állami kiadások. Az intervencionizmus és a pazarlás leépítése ezt az arányt jócskán csökkentette volna. Ezért gondolta Sós, hogy a földjáradék teljes eladóztatása minden más adót kiválthatna.

Mindnyájunk számára nyilvánvaló, hogy azóta túlságosan fejünkre nőtt az állam, és szeretnénk visszafordítani azt a folyamatot, amely túlzott hatalmához vezetett. Szabályok bilincsében, adóterhektől fojtogatva lényegre mutatónak kell elismernünk a korábban mellőzött és figyelmen kívül hagyott gondolatokat. Földek és telkek értékének nyilvántartásba vételét kívánták (és egyszer, 1917 után budapesti viszonylatban könnyűszerrel meg is valósították), és valóban, mi lehetne ennél sürgetőbb? Második lépésben félszázalékos helyértékadót javasoltak, más adóterhek egyidejű csökkentésével. Napnál világosabb, hogy ez a lépés könnyen, veszély nélkül tehető meg, hogy ez az adó jobb gazdálkodásra ösztönöz, míg más adók – például a vállalati nyereségadó – vele párhuzamos csökkentése előnyös a termelőknek is, a fogyasztóknak is. Hároméves időközökben akarták a további lépéseket megtenni a helyjáradék teljes eladóztatásáig, mindig ennek emelésével egyenlő mértékben csökkentve a termelést büntető adókat, mindig okulva a tapasztalatokon és figyelve a közvéleményre. Meg kellene fontolnunk és meg is kellene valósítanunk ezeket a javaslatokat.

Opinion Tax

Tax lessons for governments from Henry George

The 19th-century political economist understood that the whole of society should benefit from outsized profits

TRYGVE SLAGSVOLD VEDUM Added

American economist Henry George's thinking in the 1800s offers a starting point when considering how best to tax today's super-profits globally © Corbis/VCG/Getty Images

Trygve Slagsvold Vedum

The writer is Norway's minister of finance

Governments worldwide are thinking about how to best design tax systems to ensure that their economies can stay competitive and become environmentally sustainable, while continuing to raise sufficient revenues.

In this context, it is worth revisiting the ideas of Henry George, the 19th-century American political economist. His views on how economic progress can lead to extraordinary revenues for some in society, due to their privileged access to land or other common resources, throw valuable light on today's tax debate.

Köszönöm a figyelmet!

Függelék a Kemény- előadáshoz

A telekértékadó megszüntetése 1921

A telekértékadót, amelyet annak idején fél százalékban állapítottak meg, még az a destruktív törvényhatósági bizottság szavazta meg, mely felerészben virilistákból állott. De Pikler J. Gyula argumentumait még a virilisták sem tudták megcáfolni és volt bennük annyi objektivitás, hogy megszavazták az adót.

Szerencsére épp végszóra megérkezett Wolff Károly és mindjárt föl is szólalt és menten be is jelentette, hogy állást foglal a telekértékadó ellen. — Én — mondta a vezér — a telekértékadót olyan agyvelő munkájának tartom, mely agyvelő munkáját nem vagyunk hajlandók fenntartani és támogatni. A telekértékadó tendenciózus volt és igazságtalan, amely nem nemzetvédelmi célokat szolgál, hanem nemzetellenes célokat akar szolgálni, amely hivatva volt az amúgy is kifogásolt vagyonmegosztási célzatokat teljesen ellenkező irányba befolyásolni.

A helyi adókról szóló fővárosi rendelet módosítási terve

- 1991. Építmény- és telekadót a kerületi önkormányzatok vezethetik be és ők állapíthatják meg a részletes szabályokat.
- 1997. jan. 1-i állapot szerint rendkívül tarka kép: nincs egységes fővárosi szabályozás, nincs összefüggés az ingatlan forgalmi értéke és a kivetett adó között.
- Összbevétel 5,7 md Ft, adóalanyok száma 40100, a potenciális adóalanyok 8-10 %-a. Telekadó 1 md, adóalany 2656.
- 1996-os előterjesztés: nagyobb mérvű változások az adórendszerben nem modellálhatók.
- De: a jelenlegi államháztartási rendszerbe is beépíthető és kívánatos az ingatlanérték-növekedési adó mint helyi adó.